

Ίρις Μπουγιτοπούλου

«1984 - Ο Μεγάλος Αδελφός» - Σκέψεις πάνω σ' ένα βιβλίο

Το μυθιστόρημα του Τζόρτζ Όργουελ «1984», είναι το τελευταίο του βρετανού συγγραφέα, και γράφτηκε το 1948 (αναγραμματισμό του οποίου αποτελεί, σύμφωνα με κάποιες απόψεις, ο τίτλος του βιβλίου) και εκδόθηκε το 1949. Το συγκεκριμένο βιβλίο αποτελεί ένα εμβληματικό έργο του 20^{ου} αιώνα και είναι συνυφασμένο με τον απολυταρχισμό και την αστυνομοκρατία.

Είναι χαρακτηριστικό ότι ο όρος «οργουελικός» χρησιμοποιείται ευρέως έως σήμερα για να υποδηλώσει ένα καθεστώς παρακολούθησης, επιτήρησης και ελέγχου των πολιτών. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι ο Μεγάλος Αδελφός (Big Brother), ο αρχηγός της Ωκεανίας, της χώρας όπου εκτυλίσσεται το μυθιστόρημα, έχει χρησιμοποιηθεί για το γνωστό τηλεπαιχνίδι, όπου οι παίκτες βρίσκονται υπό εικοσιτετράωρη παρακολούθηση καμερών για χάρη της «ψυχαγωγίας» των τηλεθεατών!

Αυτό που σήμερα ονομάζουμε κάμερα, στο μυθιστόρημα του Όργουελ ορίζεται ως τηλεοθόνη και βρίσκεται σε όλους τους εξωτερικούς χώρους, αλλά και σε κάθε σπίτι των μελών του Κόμματος που είναι υποχρεωμένα να την έχουν ανοιχτή όλο το εικοσιτετράωρο. Είναι πολύ ενδιαφέρον ότι το 1948 ο συγγραφέας αναφέρεται σε μια **συσκευή**

αμφίδρομης επικοινωνίας, που μεταδίδει και ταυτόχρονα καταγράφει, καθώς εκείνη την εποχή δεν είχε εφευρεθεί. Αλλά ακόμα πιο ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι τέτοιου είδους συσκευή αποτελεί το σημερινό κινητό τηλέφωνο, εγείροντας ανησυχίες περί της ιδιωτικότητας των χρηστών τους.

Όμως το απολυταρχικό καθεστώς του Μεγάλου Αδερφού δεν περιορίζει τον έλεγχο στην επιτήρηση μέσω των τηλεοθονών. Βασικό στόχο του καθεστώτος αποτελεί ο έλεγχος της σκέψης και βασικό όργανο για τη διατήρηση των ισορροπιών της κοινωνίας του Μεγάλου Αδερφού είναι **η Αστυνομία της Σκέψης**. Γνωρίζουμε καλά πως σε μια Δημοκρατία όπου πρωταρχικός σκοπός του κράτους είναι ο σεβασμός και η προστασία του ατόμου ο νόμος δεν αφορά αυτό που κάποιος σκέφτεται, αλλά αποκλειστικά και μόνο αυτό που κάνει. Σε πλήρη αντίθεση με την παραπάνω αρχή, η δικτατορία του ΑΓΓΣΟΣ (Αγγλικός Σοσιαλισμός) φρόντιζε ώστε **η Αστυνομία της Σκέψης, να παρακολουθεί όλους τους ήχους, τις κινήσεις, τα παραμικρότερα σήματα που ένα ζωντανό ον μπορεί να εκπέμψει και όλα αυτά μέσω των οθόνων που προαναφέρθηκαν**. Έπρεπε, ουσιαστικά, να συνηθίσει κανείς-κι αυτή η συνήθεια είχε αναχθεί σε ένστικτο-πως ακόμη και η

πιο ανεπαίσθητη κίνησή του μπορούσε να γίνει αντιληπτή και ερμηνεύσιμη.

Σε αυτό το πλαίσιο, **το χειρότερο παράπτωμα που μπορούσε κάποιος να διαπράξει, ήταν το Έγκλημα Σκέψης.** Ο Ουίνστον, ο πρωταγωνιστής του μυθιστορήματος, για παράδειγμα, νιώθοντας τον εαυτό του νεκρό και θέλοντας γι' αυτό να ζήσει όσο πιο πολύ γινόταν, ξεκινά να γράφει ημερολόγιο προκειμένου να εκτονώσει την οργή του και επιδιώκοντας να αποκρυσταλλώσει τις σκέψεις του, να τις επεξεργαστεί καλύτερα βλέποντάς τις γραμμένες. *Ο Ουίνστον όμως, γνώριζε καλά πως, είτε έγραφε ημερολόγιο είτε όχι, η Αστυνομία Σκέψης θα τον έπιανε. Το Έγκλημα Σκέψης-το οποίο είχε ούτως ή άλλως διαπράξει- εμπεριείχε μέσα του όλα τα υπόλοιπα εγκλήματα.*

Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθεί και η έννοια της **«διπλής σκέψης»** που σύμφωνα με το μυθιστόρημα αποτελεί έναν «εγκεφαλικό λαβύρινθο-γρίφο που συνίσταται στο να ξέρει και ταυτόχρονα να μην ξέρει κανείς, να έχει συναίσθηση όλης της αλήθειας ενώ παράλληλα λέει έντεχνα κατασκευασμένα ψέματα, να έχει δύο γνώμες που η μία αναιρεί την άλλη πιστεύοντας ταυτόχρονα και στις δύο, να πιστεύει ότι η Δημοκρατία είναι αδύνατη υπό τις συνθήκες που ο Μεγάλος Αδελφός έχει διαμορφώσει αλλά ταυτόχρονα να την αξιώνει, να ξεχνά ό,τι είναι αναγκαίο να ξεχαστεί, και να το ξαναφέρει στη μνήμη του τη

στιγμή που χρειάζεται ενώ αμέσως μετά να το ξεχνά πάλι».

Όμως ο απολυταρχισμός του ΑΓΓΣΟΣ δεν έμεινε μόνο στην δίωξη της Σκέψης. Επέβαλε έναν ακόμα πιο εξαιρετικά απάνθρωπο μηχανισμό ελέγχου και επιτήρησης. Ακόμα και τα παιδιά των πολιτών, παιδιά όλων των ηλικιών, εκπαιδεύονται ώστε να γίνουν οι φανατικότεροι οπαδοί του συστήματος και συχνά κατάσκοποι, όχι μόνο των ξένων σε εκείνα ανθρώπων, αλλά και των ίδιων των γονέων τους. **Τα παιδιά παρακολουθούν τους ενήλικες με ειδικά, εξελιγμένα όργανα που τους έχουν προσφερθεί (ακουστικά για να ακούνε μέσα από τις κλειδαρότρυπες και άλλα συναφή σύνεργα) και καταδίδουν την παραμικρή ύποπτη κίνηση των ενηλίκων του σπιτιού στην αστυνομία, η οποία τα επιβραβεύει με ποικίλους τρόπους.** Φυσικά, οι γονείς οφείλουν πάντοτε να ενθαρρύνουν αυτή την τόσο επιζήμια για τους ίδιους, αλλά και τα ίδια τα παιδιά τους, διαδικασία.

Σε αυτό το πλαίσιο του απόλυτου ελέγχου και της παραμόρφωσης της πραγματικότητας, το ΑΓΓΣΟΣ έχει συστήσει και το Υπουργείο Αλήθειας, στο Τμήμα Αρχείων του οποίου εργάζεται ο βασικός πρωταγωνιστής του μυθιστορήματος. Ο Ουίνστον, είχε καθήκον να «διορθώνει» άρθρα παλιών εφημερίδων που θεωρούνταν κακώς ενημερωμένα ή εμπεριείχαν για κάποιο λόγο εσφαλμένες πληροφορίες. Η δραστηριότητα αυτή δεν είναι, βέβαια, τόσο αθώα όσο

αρχικά παρουσιάζεται. **Στην πραγματικότητα, ο Ουίνστον όφειλε να επιβεβαιώνει πως «ο Μεγάλος Αδελφός προβλέπει πάντα αυτό που γίνεται στην πραγματικότητα.»** Για παράδειγμα, αν ο Μεγάλος Αδελφός προέβλεπε στους Times της χτεσινής ημέρας πως θα επικρατούσε ησυχία στο μέτωπο των Νοτίων Ινδιών και σήμερα εξαπολούταν, σε πλήρη αντίθεση με τα λεγόμενά του, τρομερή επίθεση εναντίον τους, ο Ουίνστον έπρεπε να διορθώσει όλα τα «παλιά νούμερα» ώστε να τα κάνει να συμφωνούν με τα καινούργια-να ξαναγράψει, εν προκειμένω, το άρθρο, το οποίο θα λέει πλέον πως ο Μεγάλος Αδελφός είχε προβλέψει και με το παραπάνω την φοβερή επίθεση στις Ινδίες.

Με αυτόν τον τρόπο, **μέρα με τη μέρα και σχεδόν από λεπτό σε λεπτό το παρελθόν γίνεται παρόν.** Έτσι, κάθε προφητεία του Κόμματος μπορούσε να παρουσιαστεί σωστή με γραπτές αποδείξεις. Δεν επιτρεπόταν να καταχωρηθεί καμιά πληροφορία που ερχόταν σε αντίθεση με τις ανάγκες της στιγμής. Όλη η ιστορία ήταν «από δεύτερο χέρι», σβησμένη και ξαναγραμμένη τόσες φορές όσες κρινόταν απαραίτητο. Από τη στιγμή που γινόταν η αλλαγή κανείς δεν μπορούσε να αποδείξει την παραποίηση.

Με τον προαναφερόμενο τρόπο, το Κόμμα, αρνείται κατηγορηματικά όλες τις μαρτυρίες των ματιών ή των αυτιών ενός ανθρώπου. **Ο Όργουελ χαρακτηρίζει την επικρατούσα**

κατάσταση ως «κατευθυνόμενη τρέλα» και προσθέτει πως, όπως κάποτε ήταν τρελό να πιστεύει κανείς ότι η γη γυρίζει γύρω από τον ήλιο, έτσι ήταν τρελό στην κοινωνία του **Μεγάλου Αδελφού κάποιος να θεωρεί πως το παρελθόν είναι αμετάτρεπτο.** Αυτός ο έλεγχος της σκέψης **σκόπευε ουσιαστικά σε μια πειθαρχία της μνήμης.** Είναι χαρακτηριστική άλλωστε η ρήση που χρησιμοποιεί ο Όργουελ, σύμφωνα με την οποία «Όποιος ελέγχει το παρόν ελέγχει το παρελθόν κι όπως ελέγχει το παρελθόν ελέγχει το μέλλον.»

Άλλη μία ακρότητα του ολοκληρωτικού καθεστώτος του Μεγάλου Αδελφού ήταν η δημιουργία της Νέας Ομιλίας (Newspeak), της επίσημης γλώσσας της Ωκεανίας που εφευρέθηκε για να καλύψει τις ανάγκες του ΑΓΓΣΟΣ. Ο σκοπός της Νέας Ομιλίας ήταν όχι μόνο να δώσει έναν τρόπο έκφρασης της κοσμοθεωρίας του ΑΓΓΣΟΣ, αλλά και να καταργήσει κάθε άλλο τρόπο σκέψης. **Η πρόθεση που υπήρχε ήταν, όταν η Νέα Ομιλία υιοθετηθεί μια για πάντα και η Παλαιά Ομιλία ξεχαστεί, μια σκέψη που βρίσκεται σε διάσταση με τις αρχές του ΑΓΓΣΟΣ, να είναι αδύνατον να γίνει, τουλάχιστον ως το βαθμό που η σκέψη εξαρτάται από τις λέξεις.** Έτσι η λέξη «ελεύθερος» εξακολουθούσε να υπάρχει στη Νέα Ομιλία, αλλά δεν μπορούσε να χρησιμοποιηθεί παρά σε φράσεις όπως «ο δρόμος είναι ελεύθερος» ή «θα είμαι ελεύθερος από τις τρεις ως τις πέντε». **Δεν**

μπορούσε να χρησιμοποιηθεί με την παλιά έννοια της πολιτικής ελευθερίας ή της διανοητικής ελευθερίας. Η πολιτική και η διανοητική ελευθερία δεν υπήρχαν πια ούτε καν με τη μορφή της γενικής ιδέας, επομένως αναγκαστικά δεν είχαν και όνομα.

Από όλα τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι ο Όργουελ περιγράφει στο εξαιρετικά ενδιαφέρον και ανατριχιαστικό μυθιστόρημά του ένα ολοκληρωτικό καθεστώς, όπου το άτομο ελέγχεται και υποτάσσεται ολοκληρωτικά στο καθεστώς και δεν έχει κανένα απολύτως δικαίωμα, ενώ ταυτόχρονα το κράτος έχει την δυνατότητα να «εξαφανίζει» όσους αρνούνται αυτή την απόλυτη υποταγή.

Για να αντιληφθούμε την ουσία των λεγόμενων του συγγραφέα πρέπει να λάβουμε υπόψη τη γενικότερη πολιτική συγκυρία της Ευρώπης μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Ο Φασισμός, ως ισχυρό ιδεολογικό, πολιτικό και στρατιωτικό καθεστώς της Γερμανίας και της Ιταλίας έχει μόλις νικηθεί και ο κόσμος έχει γνωρίσει με τον οδυνηρότερο τρόπο τα ολοκληρωτικά και απάνθρωπα χαρακτηριστικά του, ενώ ταυτόχρονα στους νικητές του Πολέμου συγκαταλέγεται η Σοβιετική Ένωση που υπό την εξουσία του Κομμουνιστικού Κόμματος έχει εγκαθιδρύσει έναν άλλο ολοκληρωτισμό, με άλλη αφετηρία και ιδεολογική κατεύθυνση, αλλά με εξίσου βάνουσα χαρακτηριστικά. Με το μυθιστόρημά του ο Όργουελ

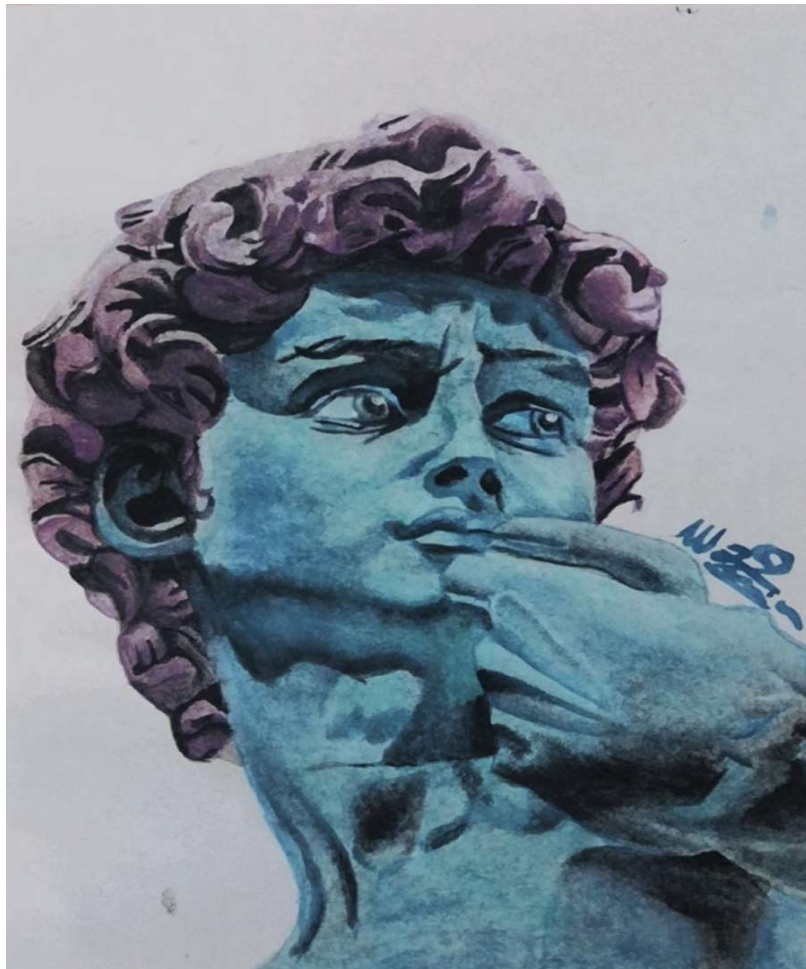
παρουσιάζει τον ολοκληρωτισμό στην έσχατη μορφή του, προβάλλοντας με κάποια δόση υπερβολής στοιχεία της πολιτικής πραγματικότητας των ημερών του, ενώ ταυτόχρονα προσπαθεί να αντικρούσει παρόμοιες ιδέες που υποστηρίζονταν από σύγχρονους του διανοητές ή ανθρώπους που ασχολούνταν με την πολιτική.

Στις μέρες μας το 1984 αποκτά μια διαφορετική διάσταση, καθώς με την σύγχρονη τεχνολογική εξέλιξη το περιγραφόμενο στο μυθιστόρημα καθεστώς επιτήρησης και αστυνομοκρατίας γίνεται ολοένα και πιο εφικτό. Τα προσωπικά δεδομένα των χρηστών των τεχνολογικών εφαρμογών είναι διαθέσιμα σε μια σειρά επιχειρήσεων, χωρίς κανείς να μπορεί να αποκλείσει το ενδεχόμενο να περιέλθουν στα χέρια ενός αυταρχικού καθεστώτος που θα θέλει να ελέγξει, να καθυποτάξει ή και να τιμωρήσει τους «απειθαρχούς» πολίτες. Έτσι, το 1984 αποτελεί μια φωνή από το μακρινό 1948 που πρέπει να μας θυμίζει ότι η Δημοκρατία, η Ελευθερία, τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα είναι κεκτημένα της σύγχρονης Ευρώπης που πρέπει να τα υπερασπιστούμε και να τα διαφυλάξουμε.

ΠΗΓΕΣ

1. Τζωρτζ Όργουελ, «Ο Μεγάλος Αδερφός», εκδόσεις Κάκτος (<https://manifesto-library.espivblogs.net/files/201>)

- [8/01/0000395George-Orwell-1984-Ο-Μεγάλος-Αδελφός.pdf](#))
2. Wikipedia, [https://el.wikipedia.org/wiki/1984_\(μυθιστόρημα\)](https://el.wikipedia.org/wiki/1984_(μυθιστόρημα))
 3. “1984 του George Orwell: μια σύντομη περίληψη και κριτική” (<https://www.greelane.com/el/κλασσιές-μελέτες/λογοτεχνία/1984-by-george-orwell-740983/>)
 4. Παυλίνα Μάρβιν, «Για το 1984, του Τζορτζ Όργουελ» (<https://bookpress.gr/kritikes/idees/2632--1984->)
 5. Τζορτζ Όργουελ: Ο Μεγάλος Αδελφός και η παγκόσμια επιτήρηση (<https://www.tovima.gr/2018/08/04/books-ideas/tzortz-orgoyel-o-megalos-adelfos-kai-i-pagkosmia-epitirisi/>)

Μαυρίδου Ναταλία